

Олеся Слижук

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут педагогіки НАПН України*

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5 КЛАСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Впровадження концепції нової української школи відбувається з орієнтацією на формування ключових компетентностей, необхідних для самовизначення у життєвих ситуаціях. Основні освітні результати, досягнуті в процесі реалізації цього проєкту в початковій школі висвітлені у доповідях та наукових статтях Н. Бібік, Л. Гриневич, Л. Калініної, О. Ляшенка, В. Мартиненко, О. Савченко та ін. В. Калінін зазначає, що «формування життєвих компетентностей Нової української школи сприятиме розвитку суспільства освіченого загалу, високої культури і рівних можливостей. Саме таке суспільство забезпечує європейську якість життя, у якому освічена людина може бути справді вільною, вміти навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, бути здатною до участі у міжкультурному спілкуванні» [2].

Розробка державних стандартів початкової освіти, базової середньої освіти та їх імплементація є етапами поступового впровадження цієї освітньої реформи. На думку О. Савченко, це створює «об'єктивні передумови для забезпечення цілісності і неперервності якісної модернізації змісту в усій школі на єдиних методологічних і теоретичних засадах, наскрізної універсальної характеристики ключових компетентностей» [4, с. 28].

У 2021 році розпочався пілотний проєкт НУШ у 5 класах, складовою частиною якого стала розробка й апробація навчальних матеріалів для мовно-літературної галузі. Формування ключових компетентностей для життя

закладено у змісті програм і підручників з української мови, української літератури, інтегрованих курсів.

У Державному стандарті базової середньої освіти визначено 11 ключових компетентностей та зазначено, що «основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях» [1].

Зміст літературної освіти викладено у модельних навчальних програмах з української літератури та інтегрованих курсів, представлених на вибір учителів та адміністрацій закладів загальної середньої освіти. У модельній навчальній програмі «Українська література 5-6 класи» [3] для закладів загальної середньої освіти презентовано різножанрові твори класичної, нової та новітньої української літератури, що відповідають віковим характеристикам та особливостям художнього сприймання молодших підлітків. Серед них – твори сучасної української літератури для текстуального вивчення й позакласного читання у різноманітні родів і жанрів, у процесі вивчення яких відбувається формування предметної читацької й ключових компетентностей.

В основі навчання мовно-літературної галузі загалом і в процесі вивчення сучасної української літератури в 5-6 класах (адаптаційний цикл) – розвиток умінь *вільного володіння державною мовою*. Ця ключова компетентність формується у процесі роботи з текстом літературних творів, інтегрована у вимоги до обов'язкових результатів навчання. У підручнику української літератури [5] передбачена також рубрика «Мовна скарбничка», яка безпосередньо інтегрує цю ключову компетентність у процесі навчання української літератури. Наприклад, у процесі вивчення оповідання Оксани Сайко «Гаманець» у межах цієї рубрики пропонується таке завдання «*«Людина без друзів — дерево без коріння» — стверджує українське прислів'я. Щаслива та людина, яка має справжніх друзів, із якими завжди цікаво, які здатні поділити радість та допомогти в тяжку хвилину. А що для тебе означає дружба? Створи*

асоціативний куш до слова *дружба*» [5, с. 196]. Ще один приклад – це тлумачення ключових слів: «В оповіданні «Мій тато став зіркою» йдеться про історичні події, які називають Революцією гідності. А що таке *гідність*? Це повага людини до себе та до інших. Ця людська якість зумовлена тим, що кожна особистість самоцінна й неповторна. *Майдан* — слово, що стало синонімом свободи і незалежності, гідності та волі. Його не перекладають жодною мовою. *Небесна Сотня* — так назвали українців та українок, які загинули в Києві на Майдані під час подій Революції гідності в 2014 році за честь, за волю, за свою Батьківщину» [5, с. 196] – рубрика в межах вивчення оповідання Галини Кирпи «Мій тато став зіркою».

Розвиток *здатності спілкуватися іноземними мовами* відбувається на прикладах літературних творів сучасних українських письменників з виразним міжкультурним контекстом. Прикладом є завдання, запропоноване у процесі текстуальної роботи з оповіданням Марії Морозенко «Вірність Хатіко»: «Із тексту оповідання ти дізнався/дізналася, що слово «*хаті*» в перекладі з японської мови означає «*восьмий*». Це ім'я стало символом вірності й відданості своєму другові. Цікаво, що в українській мові є понад 50 слів, запозичених із японської, як-от: *суші, дзюдо, карате, васабі, оригамі* та інші. Звернись до словника іншомовних слів і довідайся, які ще слова мають японське походження» [5, с. 165]. За допомогою одного із завдань у процесі вивчення повісті-казки Всеволода Нестайка «Чарівні окуляри» є знайомство з англійським словом «фанфік»: «Палких шанувальників/шанувальниць певного письменника чи письменниці, співака чи співачки тощо називають *фанат'ами*. В українській мові не так давно з'явилося слово *фан'фік* (англ. *fan fiction*), що утворилося від слова *фанат*. Словом *фанфік* називають вигадану історію, написану шанувальниками (фанатами) певного фільму, гри чи книжки. Спробуй і ти стати автором/авторкою фанфіку — напиши продовження повісті-казки Вс. Нестайка на тему «Нові пригоди Васі Богданця і Ромки Черняка». Опиши, як, на твою думку, склалося життя Васька та Ромки після пригод із чарівними окулярами» [5, с. 225].

Формування *математичної компетентності* відбувається у процесі навчання сучасної української літератури за допомогою використання математичних знань на визначення відстані між географічними об'єктами (українськими замками), зображеними в повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» тощо.

У процесі дискусій за мотивами виучуваних літературних творів учні послуговуються *компетентностями у галузі природничих наук, техніки і технологій*. Наприклад, відповідаючи запитання «Яким постає перед тобою образ Батьківщини після прочитання вірша Т. Майданович «Країна Українія»? Які рослини є символами України? Відшукай один із них у вірші. Чому авторка використовує образ цієї символічної рослини?» [5, с. 124] можна залучити знання з природознавства про біологічні роди й види калини, а також про цікаву етимологію слова «калина». Така інтеграція знань з різних галузей сприяє формуванню поняття про цю символічну для українців рослину.

Важливою життєвою ключовою компетентністю, яка формується в літературній освіті, є *інноваційність*. Вона передбачає здатність учнів змінювати довкілля, продукуючи нові власні ідеї. Приклад такого завдання є у підручнику під час вивчення казки «Чотири сестри» Валерія Шевчука: «Ти прочитав/прочитала казку про чотири пори року. А яка з них є твоєю улюбленою? Підготуй добірку прислів'їв, приказок, поезій про свою улюблену пору року. Добери фото або підготуй власні малюнки для візуального супроводу свого дослідження» [5, с. 69].

У процесі вивчення тематичного блоку «Рідна природа» на прикладах і класичних, і сучасних літературних творів формуємо у п'ятикласників *екологічну компетентність*: «Напевно, у тебе є домашні улюбленці. Або ж у твоєму дворі живуть псика й котики, які не мають своєї домівки, а їх підгодовують люди. Пропонуємо тобі створити фотоколаж «Друзі, які завжди поруч». Для цього сфотографуй тваринок, які живуть у твоєму дворі, та напиши про одну з них історію. Презентуй свою роботу однокласникам і однокласницям.

Можливо, хтось із них захоче стати власником безпритульної тваринки. [5, с. 168].

Інформаційно-комунікаційна компетентність є необхідною в житті сучасної людини, тому дослідницькі завдання під час вивчення творів сучасної літератури передбачають застосування умінь створювати комп'ютерні презентації, використовувати інформаційні реурси. Наприклад: «Підготуй презентацію про символічне значення орнаментів на писанках, рушниках чи сорочках, про те, якими були традиційні українські обереги. Для виконання цього завдання скористайся фондом власної чи шкільної бібліотеки або ж зіскануй *QR-код* та прочитай книжку С. Плачинди «Міфи та легенди стародавньої України» [5, с. 78].

Компетентність навчатися впродовж життя передбачає «спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна» [1]. Багато завдань підручника під час текстуального вивчення творів сучасної літератури, зокрема оповідання Оксани Сайко «Гаманець», передбачає самостійну або групову роботу: «Схарактеризуй образи Іванки і Ритки. Зверни увагу на їхню зовнішність, поведінку, мрії та вчинки. Подумай, що спільного в долі цих різних дівчаток. Узагальни характеристику героїнь за допомогою діаграми Венна: укажи індивідуальні риси характеру дівчаток у окремих колах, а спільні — там, де кола збігаються» [5, с. 196].

Такі завдання запропоновані також як підсумкові. Наприклад, після вивчення повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі»: «Чи подорожуєш ти зі своїми рідними, друзями/подругами Україною? Поділися своїми спогадами про цікаві мандрівки рідною країною. Чи виникло в тебе бажання прочитати повість повністю? Оціни свої знання про пригодницький твір «Таємниця козацької шаблі» за допомогою смайлика» [5, с. 251].

Формування громадянських та соціальних компетентностей є складовою частиною ціннісного становлення особистості учнів, яке відбувається на прикладах сучасних літературних творів. Пропонуємо п'ятикласникам

поміркувати над проблемними питаннями: «Які життєві цінності людини і громадянина/громадянки залишаються вічними? Поясни свою думку на прикладі ліричних творів українських поетів/поетес минулих століть і сучасних часів» [5, с. 128]. «Гідність виявляється щоденно — у маленьких і великих учинках. Яких саме? На підтвердження цієї думки наведи приклади з відомих тобі літературних творів та з власного життєвого досвіду» [5, с. 199]. «Чи погоджуєшся ти з думкою, що добрі справи треба робити таємно?» [5, с. 216].

Формування *культурної компетентності* відбувається із залученням широкого мистецького контексту, інтегрованого з виучуваними літературними творами.

Отже, вивчення сучасної української літератури в 5 класі Нової української школі передбачає орієнтацію на формування системи життєвих компетентностей, ціннісного потенціалу та читацької грамотності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення : 15.05. 2022).
2. Калінін В. О. Формування ключових компетентностей нової української школи. URL : https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2017/08/2017_7_4_.pdf (дата звернення : 15.05. 2022).
3. Модельна навчальна програма «Українська література 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти /Автори: Яценко Т. О. та ін. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с. URL : https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21.33_Ukrains_ka_literatura_1.pdf (дата звернення : 15.05. 2022).
4. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 3. С. 26-32.

5. Яценко Т., Пахаренко В., Слижук О. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 256 с.